

„Magammal nem kerültem szembe”

Balogh Edgár: Magyarok, románok, szlávok

A nyolcvanéves múlt Balogh Edgár – rendkívüli frissességgel – ismét megörvendeztette olvasóit és tisztelőit. Úgy is írhatnánk, új kötetének lényege (és címe lehetne): *Duna-völgyi párbeszéd* nem lenne konkrét és elkötelezett, de itt, ebben a kötetben a Duna völgye még közelebb kerül hozzánk: magyarokról, románokról és szlávokról szól.

A kötetet a hűséges társ, a régi Sarlós-barát, *Sándor László* válogatta és jegyzetelte, éppoly gondosan, filológiai pontossággal, miként tette ugyanó a *Duna-völgyi párbeszéd*ben. Éppúgy osztotta tematikai egységekre, mint akkor, csak hogy most egy szűkebb korszakot kellett figyelembe vennie, az utóbbi negyven évet.

Milyen könnyedén írjuk le: „az utóbbi negyven évet”! Végeredményben egy emberöltőnyi időről van szó. Megejtő ennek felismerése *Sütő András* értő bevezetőjében. Ismerve Balogh Edgár életművét, a sorjázó kötetek izgalmat keltő megjelenéseit, e sorok írójának is be kell vallania – meghökkenette (hogy ne azt írja: „szíven ütötte”) ama felismerés, mely *Sütő András*t is rabul ejti. Hogy ti. Balogh Edgár „időnként előreszalad öt-tíz évet öregedni, majd azután mintegy a magány szorításában, egy óvoda, sarkbástya gondját letéve, visszasomfordál az iskolába; a padokban újabb kisfiú után kutat, akinek tollat adjon kezébe...” – Igen, ez, ilyen Balogh Edgár. A fáradhatatlan szervező, a politikailag elkötelezett közíró, aki – s gondol-

lom, *Sütő András*t is ez ejtette meg – *távlatokban* gondolkozik. A múlt-jelen-jövő korrelációjában: miközben meg- és leírja saját ifjúságát, nemzedéke küzdelmeit, a *jövőre gondol*. Nem ér rá sokat és *tétlenül merengeni* a múlton, igazságtalanságokon. Íme az árulkodó jel, mondat, melyet akkor fogalmazott meg, amikor kijött a börtönből, s a kérdésre – „Mi volt ez, Edgár?” –, válasza ez volt, ez lehetett: „Mi lett volna? Nyilvánvaló tévedés volt, és ezzel az ügyet lezártnak tekintem.” – Igen, ez, ilyen Balogh Edgár.

Mert Balogh Edgár *itt* él – Európának eme szegletében; s ő realista lévén, tudja, mindez mit ró reá. Az utódokat is így keresi.

Így tud írni a szlávok, románok, és magyarok 1848-as szerepéről, a tragikus fordulatokról, így *Iancu* és *Kossuth* kapcsolatáról, így *Gaál Gábor* és *Fábry Zoltán* barátságáról, így disputál a népiségről, így a tegnapi és a mai *Ady*ről, s így tud nyilatkozni a nemzetiségi kérdésről, mely szerinte világfeladat, s így a kelet-európai összehasonlító történelemszemlélet időszerűségéről. Lehet, teheti – mert kell. Mint *Sütő András* írja bevezetőjében, Balogh Edgár „a tudatos fegyelem s a felismert szükségszerűség bölcsességével keresi szüntelen a törvényes cselekvés új és új módozatait...” – Igen, ez, ilyen Balogh Edgár, aki az *Acéltükör mélyére* tud és akar nézni – tanulságul idézi a rég- és a félmúltat, a jövő érdekében. Talán egyetlen kötetében sem

tűnt föl, ragyogott föl ily élesen: mindent, amit tett (ti. mint közíró és pedagógus) Balogh Edgár: a jövőért tette. Különösnek tűnhet e megállapítás, hiszen azonnal kezünkben az „ellenérv”, az 1972-es *Intelmek*. De az más. Más volt a célja, más volt az írói attitűdje – miként jelen kötetének írásaiban. Valahogy úgy tűnik: amaz (Intelmek) egészítik ki emezt (*Magyarok, románok, szlávok*). Visszafelé nehezen sikerül beállítani az éleséget.

Ha most eltekintünk attól a szubjektív mozzanattól, melyet Sütő András fölidéz Máthé Rebekával kapcsolatban (hogya ti. föl hívták Rebi figyelmét arra, helyes ha elválnak „államellenes” férjétől; „Rebi megrázta szelíden a fejét, és másnap, szabadlábra helyezve, megérkezett Edgár”), aki kemény tartású asszony, ismételjük: ha ettől eltekinünk (lehet-e? szabad-c?), akkor Balogh Edgár kötetének leginkább szubjektív hangvételű, s egyben orientáló témaköre az a három beszélgetés (interjú), melyet *Beke György*, *Benkő Samu* készített, és amelyet *Kántor Lajossal* folytatott. Szubjektív, mert beszélgetés, visszacsatolás is, interjú is.

Lehetetlen felidézni e három beszélgetés minden – akárcsak fontosnak is tudható – mozzanatát. De a Beke Györggyel készített interjú ismét újabb adalék Balogh Edgár közírói arcvonásához: ebben nem a maga személye a fontos, főművének a *Romániai magyar irodalmi lexikon* létrejöttét, befejezését tartja. Emlékszem, kolozsvári dolgozószobájában büszkén mutogatta a még kéziratban lévő címszavakat. Mert igaza van Beke Györgynek, aki – nyilván Balogh Edgárral egyetértésben – azt a címet adta a beszélgetésnek: Fél évszázados írásbeliségünk nagy számbavétele.

Ezt is egyik bizonyítéknak érezzük – tudjuk ahhoz, ha azt írtuk az imént, e kötet különbözik a korábbiaktól. *Objektíve* nagy számvetés ez a kelet-európai nemzetiségi létről és tudatról, melynek létrejöttében egy Balogh Edgár nevű románai magyar közírónak több mint katalizátor szerepe volt. Tehát ismét a képletnél vagyunk: Balogh Edgár a jövőre tekint. Távlatos gondolkozású közíró, aki bizonyos személyes „ügyeit” ezzel lezártnak tekinti”. Pedig *Hidverő* volt Erdélyben. Nem véletlen a három esztendeje megjelent azonos című kötet: *Hidverők Erdélyben* (1985).

A *Romániai magyar irodalmi lexikon* ürügyén is jelzi az „áthajlást az időn”, a „múlt és a jövő egybefűzésének irányzatát”, melynek megteremtése mögött rengeteg „aprómunka”, „szárazmunka”, számtalan bürokratikus anyag lapang. Ezeket keresztül épült fel. Balogh Edgár ismét távlatokban gondolkodik, visszafelé és előre: e lexikon munkálatait Bod Péter *Magyar Athenas*-ával hozza összefüggésbe. Mintaképnek tekintve Bod Pétert.

Önmagával sem került szembe, amikor Kelet-Európa tájain, a föld egyetlen kicsi szegletén, a magyarság számára keresi a helyet; több nép és nemzetiség közösségében. „*Miért ne lássam a viharfelhőkön és mennykőcsapásokon, pucscsokon és agressziókon túl is szépek, napsugarasnak az emberiséget teljes egészében való boldogulását? Lelkesedem minden új, népi állásmért, s nem vétem szem elől azokat a megegyezési és szövetkezési lehetőségeket, melyek e nagyszerű történelmi panoráma mélyéről igérkeznek...*” – vallotta 1981-ben Benkő Samunak. S itt és ekkor újra tetten érjük a tételt: Balogh Edgár vallomása általános tételből indul ki (Duna-völgyi párbeszéd), s megér-

kezik a konkrét tennivalókhoz (magyarok-románok-szlávok). Úgy, hogy „történelmi szerepében nemzetiségünk megvalósíthassa önmagát”, vagyis „tükörbe kell elébe tárnunk tudatbeli kialakulásának minden eszmei és tárgyi mozzanát”.

Amit elmondott a lexikonnal kapcsolatban Beke Györgynek az időn való áthajlásról, a múlt és jövő egybefűzéséről, azt vallja önmaga életéről Benkő Samunak, amikor saját múltjáról, kudarcairól, téves lépéseiről, mélybe tántorgásról és újra magasba emelkedéséről beszél.

Mit tehetünk mindehhez hozzá - mi? Legfeljebb azt, ami már régen bujkál az emberben, s az *Acéltükör mélye* (1982) óta egyre és újra fel erősödik, hangot adni annak: ideje, itt az ideje, hogy átfogó (akár esszé-szerű, akár monográfikus) leltárt készítsünk Balogh Edgár életútjáról, közirói pályájáról. Még akkor is, ha ez életmű - szerencsénkre még nem befejezett. A *Magyarok, románok, szlávok* című kötet erre minden indítékot megad. (Kossuth)

KOVÁCS GYÖZŐ

